

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมด้านสิทธิมนุษยชนที่เห็นได้ชัดประการหนึ่ง คือ การบริการที่ประชาชนพึงได้รับ อาทิ การบริการสาธารณสุขที่เป็นเลิศ รวดเร็ว และมีความคาดหวังจากระบบบริการเพิ่มขึ้น (สายสมร พลซื่อ และศิริวรรณ แสงทองพิทักษ์ 2541: 708) กระทรวงสาธารณสุขจึงให้โรงพยาบาลในสังกัดดำเนินการตามแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554 ที่กำหนดแนวทางการพัฒนาสุขภาพไทยไปสู่ระบบสุขภาพพอเพียงให้สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ทั้งในการดำเนินชีวิต การบริหาร และการพัฒนาทางด้านสุขภาพในทุกมิติ ทุกระดับ และทุกภาคส่วน (สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554) สถานบริการสาธารณสุขของรัฐทุกแห่ง ทุกระดับจึงต้องปฏิบัติตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงพยาบาลชุมชน

โรงพยาบาลชุมชนเป็นสถานบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข ที่มีขนาดเตียงรับผู้ป่วยไว้รักษาภายใน ตั้งแต่ 10-120 เตียง (ไม่เกิน 150 เตียง) ประจำชุมชนระดับอำเภอ เป็นศูนย์บริการและวิชาการทางด้านส่งเสริมสุขภาพ การรักษาพยาบาล การควบคุมป้องกันโรค การปรับปรุงสุขภาพิบาลและสิ่งแวดล้อมชุมชน และการฟื้นฟูสภาพในระดับอำเภอ ทำหน้าที่เสมือนเป็นสถานีอนามัยประจำตำบลที่ตั้งของโรงพยาบาลหรือในเขตพื้นที่บริเวณรอบที่ตั้งโรงพยาบาล เป็นหน่วยงานที่ขึ้นตรงต่อสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด เป็นบริการที่รัฐจัดให้ โดยกระจายบริการสู่ชุมชน (ปริดา เต๋ออารักษ์ และคณะ 2543) ซึ่งมีกลุ่มงานการพยาบาล ทำหน้าที่บริหารงานด้านการให้บริการของโรงพยาบาล เป็นกลุ่มงานที่มีบุคลากรมากที่สุดในโรงพยาบาล (บุญสมมิตรพระพันธ์ 2542: 14-18) ที่เปรียบเหมือนกับหัวใจของโรงพยาบาล ดังที่ Ameigh (1996: 74-79) กล่าวว่า “ผู้บริหารการพยาบาลนั้นเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ ทั้งในด้านการจัดให้มีการบริการแก่ผู้ป่วยอย่างมีประสิทธิภาพ และมีบทบาทในการทำให้การดำเนินงานภายในองค์กรประสบความสำเร็จตามพันธกิจขององค์กรนั้น ๆ” องค์กรพยาบาลเป็นองค์กรขนาดใหญ่มีความซับซ้อนมาก มีความจำเป็นต้องจัดระเบียบในการปฏิบัติงาน และมีกลุ่มผู้บริหารร่วมรับผิดชอบการดำเนินงานขององค์กร (อจริยา วัชรวิวัฒน์: 2536) โดยทั่วไปองค์กรพยาบาลแบ่งผู้บริหารออกเป็น 3 ระดับ คือ

ผู้บริหารการพยาบาลระดับสูง ผู้บริหารการพยาบาลระดับกลาง ผู้บริหารการพยาบาลระดับต้น (บุปผา อธิธิมณฑล 2536: 31-37) ในโรงพยาบาลชุมชนส่วนมากจะแบ่งผู้บริหารการพยาบาลเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ผู้บริหารการพยาบาลระดับสูง คือ หัวหน้าพยาบาล และผู้บริหารระดับต้น คือ หัวหน้าหอผู้ป่วย ซึ่งผู้บริหารทางการพยาบาลแต่ละระดับจะมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานแตกต่างกันไป

หัวหน้าหอผู้ป่วยในโรงพยาบาลชุมชน เป็นผู้บริหารทางการพยาบาลระดับต้น มีผู้บังคับบัญชาขึ้นไป คือ หัวหน้ากลุ่มงานพยาบาล ผู้ได้บังคับบัญชาคือ พยาบาลประจำการ เจ้าหน้าที่พยาบาล และพนักงานผู้ช่วย (สุลักษณ์ มีชูทรัพย์ 2539) ดังนั้นหัวหน้าหอผู้ป่วยจึงต้องเป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจต่อทรัพยากรทุกประเภทภายในหอผู้ป่วยที่ตนรับผิดชอบ รู้จุดเด่นและจุดอ่อนเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในเชิงการบริหารที่สร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี (พวงรัตน์ บุญญานุรักษ์ 2540: 35-44) โดยหัวหน้าหอผู้ป่วยมีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ 3 งาน คือ งานบริหาร งานบริการ และงานวิชาการ (ประพิณ วัฒนกิจ 2541) ซึ่งจะต้องปฏิบัติควบคู่กัน ไปทั้ง 3 ด้าน เพื่อให้เกิดคุณภาพบริการที่ดี ประกอบกับประเทศไทยประสบปัญหาเศรษฐกิจอยู่บ่อยครั้ง ทำให้ผู้ที่เคยรับบริการในโรงพยาบาลเอกชนเปลี่ยนมารับบริการใน โรงพยาบาลของรัฐมากขึ้น (กุลยา ตันดิผลาชีวะ และสงศรี กิตติรักษ์ตระกูล 2541: 1-7) รวมทั้งนโยบายสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (30 บาท รักษาทุกโรค) ของกระทรวงสาธารณสุข ที่เน้นให้โรงพยาบาลชุมชนเป็นสถานบริการระดับต้นที่รับขึ้นทะเบียนประชาชนในเขตรับผิดชอบ จะต้องให้บริการแบบผสมผสานทั้งการรักษาพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพ การควบคุมป้องกันโรค และการฟื้นฟูสภาพ ทำให้โรงพยาบาลชุมชนต้องให้บริการภายใต้ทรัพยากรที่จำกัด ทำให้หัวหน้าหอผู้ป่วยต้องรับภาระงานมากขึ้น บุคลากรต้องทำงานแบบผสมผสานและหนักขึ้น จึงมีผลให้ผู้รับบริการรู้สึกไม่ประทับใจ (องอาจ วิพุทธศิริ และคณะ 2539: 148) ทำให้โรงพยาบาลชุมชนต้องปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินงาน โดยการพัฒนาคุณภาพการบริการ ดังนั้นหัวหน้าหอผู้ป่วยจะต้องมีความสามารถในการบริหารอย่างสูง เพื่อแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนและทวีเข้มเข้ขึ้น อีกทั้งต้องรักษาระดับคุณภาพบริการที่ดีไว้ ทั้งนี้เพราะการบริหารจัดการการบริการพยาบาลแก่ผู้รับบริการจากหอผู้ป่วย จะเป็นเครื่องตัดสินความสำเร็จขององค์กร (Reddin 1970; Robbins 1988; Sullivan and Decker 1997) ภายใต้การบริหารของโรงพยาบาล ในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วย หัวหน้าหอผู้ป่วยจึงต้องมีทักษะการบริหาร และใช้ความสามารถจัดการต่อสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงที่เหมาะสม (ศิริพร ดันติพูนวินัย 2538: 79-87)

หัวหน้าหอผู้ป่วย เป็นบุคคลที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์กร ทั้งนี้เพราะส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารการพยาบาลของหัวหน้าหอผู้ป่วย (สมหมาย หิรัญนุช 2541:

16-22) และเนื่องจากหัวหน้าหอผู้ป่วยเป็นผู้นำที่ควรมีความรู้ความสามารถในการกำกับ และเสริมสร้างบรรยากาศการทำงานเป็นทีมให้เกิดขึ้น (ทองหล่อ เดชไทย 2540) ผู้นำเปรียบเสมือนหัวใจขององค์กร เป็นจุดรวมแห่งพลังของผู้ปฏิบัติงาน เพราะผู้นำใช้ภาวะการนำ ทักษะ ความรู้ ความเข้าใจในหลักการบริหาร และระบบขององค์กร (กวี วงศ์พุฒ 2539) ปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้บริหารในฐานะหัวหน้างานสามารถควบคุมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานตามเป้าหมาย นโยบาย แผนงาน หรือความต้องการของหน่วยงาน ก็คือ ความสามารถในการเป็นผู้นำ หรือภาวะผู้นำของหัวหน้า (สมพงษ์ เกษมสิน 2536) ภาระหน้าที่สำคัญยิ่งของหัวหน้างาน คือ การบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ รวมทั้งจูงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ ดังที่ คูนซ์และคนอื่น ๆ (Koontz et al. 1980 อ้างถึงใน อรุณี สังขพานิช 2543) กล่าวว่า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จในการงานนั้นจะต้องมีลักษณะภาวะผู้นำเป็นสำคัญ เช่นเดียวกับ บุญเรียง ชูชัยแสงรัตน์ (2539) กล่าวว่า ผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นผู้ที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถด้านการบริหารงานและทรัพยากรขององค์กรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด จูงใจบุคลากรให้มีความตั้งใจทำงานด้วยจิตสำนึก เสียสละเพื่อส่วนรวม เป็นผู้มีจริยธรรม สร้างบารมี ให้บุคลากรเกิดความศรัทธา และคำนึงถึงความเป็นเอกบุคคล ส่งเสริมพัฒนาบุคลากรให้สามารถใช้สติปัญญาแก้ปัญหาตามสภาพการณ์ได้ การใช้ภาวะผู้นำที่เหมาะสมคือ การมีเหตุผลร่วมกัน ระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา (กิริติ รุ่งแจ้ง 2543) สอดคล้องกับแนวคิดความเป็นผู้นำของ Bass (1985) ที่เห็นว่า ผู้บริหารสามารถจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชาให้มีความพยายามในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ผู้บริหารจะต้องใช้พฤติกรรมความเป็นผู้นำร่วมกัน 2 แบบ คือ ความเป็นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (transformational leadership) และความเป็นภาวะผู้นำการแลกเปลี่ยน (transactional leadership) โดยพฤติกรรมความเป็นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง การริเริ่มและการเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับบุคลากร โดยที่ผู้นำกับ ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมกันในการยกระดับแรงจูงใจของกันและกัน ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงโดยรวม โดยการเรียนรู้จากการตัดสินใจและพฤติกรรมของผู้นำ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้น และมีความอิสระในการทำงานสามารถควบคุมตนเองได้ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ลักษณะ คือ มีบุคลิกภาพที่น่านับถือ (charisma) การยอมรับความแตกต่างของบุคคล (individual consideration) และการกระตุ้นให้ใช้สติปัญญา (intellectual stimulating) สำหรับพฤติกรรมความเป็นผู้นำการแลกเปลี่ยน จะเน้นถึงการใช้อำนาจโดยตำแหน่งของผู้บริหารที่สร้างแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานตามที่ผู้บริหารต้องการ โดยมีรางวัลเป็นสิ่งที่แลกเปลี่ยนและใช้กฎระเบียบช่วย ซึ่งมีองค์ประกอบ 2 ประการ คือ การให้รางวัลตามสถานการณ์ (contingent reward) และการจัดการโดยยึดกฎระเบียบ (management by exception) ผู้นำ

การแลกเปลี่ยนจะมีประสิทธิภาพสูงในการปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ภายใต้ข้อจำกัดทั้งงบประมาณ ทรัพยากร การแข่งขันกับเวลา ดังนั้นในการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงานเพื่อไปสู่เป้าหมายได้อย่างรวดเร็วและสูญเสียทรัพยากรน้อยที่สุด ซึ่งมีองค์ประกอบที่จำเป็นตามการศึกษาของ Bass และ Avolio & Jung (1999) คือ 1) ภาวะผู้นำที่มีในการสร้างแรงบันดาลใจ 2) การกระตุ้นการใช้ปัญญา 3) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล และจากการศึกษาของอัญชัญ เต็มกระโทก (2547) เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการปฏิบัติงานในหน้าที่การบริหารงานของหัวหน้าศูนย์สุขภาพชุมชน จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติงานในหน้าที่การบริหาร โดยพบว่าหัวหน้าศูนย์สุขภาพชุมชนที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงระดับสูงมีการปฏิบัติงานในหน้าที่การบริหารงานสูงเป็น 1.9 เท่า ของหัวหน้าศูนย์สุขภาพชุมชนที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงระดับต่ำ จึงเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ จะมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการบริหารของหัวหน้าหอผู้ป่วยตามแนวคิดของ Black and Porter (2000) หรือไม่ นอกจากนี้ยังพบว่าความสัมพันธ์กับปัจจัยส่วนบุคคลของหัวหน้าหอผู้ป่วยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความสามารถในการบริหารงาน ได้แก่ อายุ และระดับการศึกษา (ธงชัย สันติวงษ์ และชัยยศ สันติวงษ์ 2533) ซึ่งจากการศึกษาของอรุณศรี ดันติวารภรณ์ (2543) พบว่า อายุมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริหารของหัวหน้าหอผู้ป่วยโรงพยาบาลทั่วไป โดยสอดคล้องกับการศึกษาของวนิดา รุประมาณ (2545) ที่พบว่า อายุมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติกิจกรรมการบริหารการพยาบาลของหัวหน้าหอผู้ป่วยโรงพยาบาลชุมชน และจากผลการศึกษาของศิริวรรณ หม่อมพ่อนุช (2546) พบว่า ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับภาวะผู้นำที่เป็นแบบอย่างของหัวหน้าหอผู้ป่วย และจากการศึกษาของ จตุพล พัทธมา (2551) พบว่า ระดับการศึกษา ระยะเวลาการปฏิบัติงาน ระยะเวลาปฏิบัติงานด้านการบริหารการพยาบาล มีความสัมพันธ์กับการบริหารการพยาบาลของผู้บริหารระดับต้น ส่วนฟาริดา อิบราฮิม (2542) Nigro & Nigro (1984) พบว่า ระยะเวลาในการปฏิบัติงานมีผลต่อประสิทธิภาพของงาน สอดคล้องกับผลการศึกษาของสุพิพัฒน์ พระยาลอ (2543) พบว่า ประสบการณ์ในการทำงานมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมการบริหารตามบทบาทหน้าที่ของหัวหน้าหอผู้ป่วยด้านการสื่อสารข้อมูล ขณะที่ กรองแก้ว อยู่สุข (2537) เสนอว่า การอบรมทำให้บุคคลเกิดทักษะในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา มีความเต็มใจให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงาน ทำให้องค์การมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของวนิดา รุประมาณ (2545) พบว่า การได้รับการอบรมด้านบริหาร มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติกิจกรรมการบริหารการพยาบาลของหัวหน้าหอผู้ป่วยโรงพยาบาลชุมชน

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลชุมชนแห่งหนึ่งในภาคใต้ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง กับความสามารถในการบริหารงานของหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลชุมชนในเขตภาคใต้ ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มการพยาบาล ในโรงพยาบาลชุมชนภาคใต้ มีความแตกต่างจากภาคอื่น ๆ ทั้งลักษณะบุคลากร สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร ตลอดจนสถานการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัด และ 4 อำเภอชายแดนภาคใต้ที่ส่งผลกระทบต่อบุคลากรในพื้นที่โดยตรง (หทัยรัตน์ ชัยดวง 2551) โดยมุ่งหวังว่าผลการวิจัยจะนำไปประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงการบริหารงานในส่วนที่เป็นเสมือนหัวใจขององค์กรหรือโรงพยาบาลชุมชนในเขตภาคใต้ รวมถึงการพัฒนาความสามารถของหัวหน้าหอผู้ป่วยในด้านการบริหารให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่สูงขึ้น

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

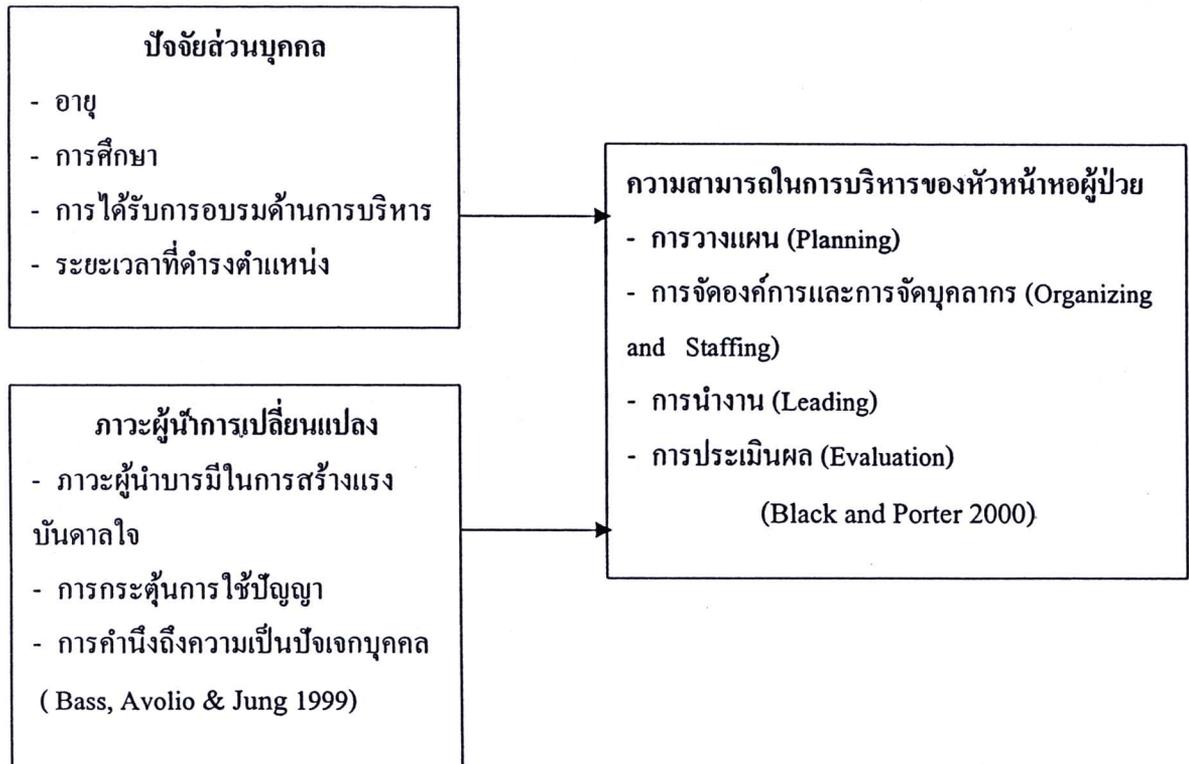
- 2.1 เพื่อศึกษาความสามารถในการบริหารงานของหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลชุมชนในเขตภาคใต้
- 2.2 เพื่อศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลชุมชนในเขตภาคใต้
- 2.3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง กับความสามารถในการบริหารงานของหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลชุมชนในเขตภาคใต้

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง กับความสามารถในการบริหารงานของหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลชุมชนในเขตภาคใต้ โดยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงผู้วิจัยได้ประยุกต์แนวความคิดทฤษฎีของ Bass, Avolio & Jung (1999) ซึ่งประกอบด้วย ภาวะผู้นำบารมีในการสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นการใช้ปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ส่วนความสามารถในการบริหารงานได้ใช้แนวความคิดการบริหารงานของ Black and Porter (2000) ซึ่งแบ่งการบริหารงานเป็น 4 ด้าน คือ ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์การและการจัดบุคลากร ด้านการนำงาน และด้านการประเมินผล

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. สมมติฐานการวิจัย

4.1 ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา การได้รับการอบรมด้านการบริหาร และระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่ง มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการบริหารของหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลชุมชนในเขตภาคใต้

4.2 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการบริหารของหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลชุมชนในเขตภาคใต้

5. ขอบเขตของการวิจัย

5.1 ขอบเขตด้านประชากร ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งรวบรวมข้อมูลจากประชากรเป้าหมาย คือ พยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในตำแหน่งหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลชุมชนในเขตภาคใต้ ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 126 โรงพยาบาล และมีหัวหน้าหอผู้ป่วยทั้งสิ้นจำนวน 647 คน

5.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย คือ

5.2.1 ตัวแปรต้น (*Independent Variable*) ได้แก่

1) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา การได้รับการอบรมด้านการบริหาร และระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่ง

2) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ภาวะผู้นำบารมีในการสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นการใช้ปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล

5.2.2 ตัวแปรตาม (*Dependent Variable*) คือ ความสามารถในการบริหารงานของหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลชุมชนในเขตภาคใต้ มี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์การและการจัดบุคลากร ด้านการดำเนินงาน และด้านการประเมินผล

6. จำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

6.1 ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง คุณสมบัติอันเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลของหัวหน้าหอผู้ป่วย ซึ่งจะส่งผลให้หัวหน้าหอผู้ป่วยมีความสามารถในการบริหารงานแตกต่างกัน ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา การได้รับการอบรมด้านการบริหาร ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง

6.1.1 อายุ หมายถึง อายุ (คิดเป็นจำนวนปีตามปฏิทิน) ของหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลชุมชนเขตภาคใต้ โดยหากมีเศษมากกว่า 6 เดือน ให้คิดเป็น 1 ปี

6.1.2 ระดับการศึกษา หมายถึง การได้รับการศึกษาทางการพยาบาลขั้นสูงสุดของหัวหน้าหอผู้ป่วย

6.1.3 การได้รับการอบรมด้านบริหาร หมายถึง การที่หัวหน้าหอผู้ป่วยมีประสบการณ์ในการอบรมเกี่ยวกับการบริหารทุกประเภท มีการระบุเนื้อหาเรื่องการบริหารอย่างชัดเจน อาจจะเป็นการอบรมที่ได้รับก่อนเข้ารับตำแหน่งหรือระหว่างอยู่ในตำแหน่งหัวหน้าหอผู้ป่วย ต้องได้รับประกาศนียบัตร หรือวุฒิบัตรทางการบริหาร หรือเกี่ยวข้องกับการบริหาร ที่มี

ระยะเวลา 1 เดือนขึ้นไป เช่น การอบรมภาวะผู้นำทางการพยาบาล การอบรมผู้บริหาร การอบรมการบริหารงานบุคคลในโรงพยาบาล การอบรมการประยุกต์แนวคิดทางด้านการตลาดมาใช้ในโรงพยาบาล เป็นต้น

6.1.4 ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง หมายถึง จำนวนปีที่หัวหน้าหอผู้ป่วยดำรงตำแหน่งหัวหน้าหอผู้ป่วย หากมีเศษมากกว่า 6 เดือน ให้คิดเป็น 1 ปี

6.2 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) หมายถึง ความสามารถของหัวหน้าหอผู้ป่วยในการยกระดับแรงจูงใจของผู้ร่วมงาน เป็นผู้มีจริยธรรม สร้างบารมีให้บุคลากรเกิดความศรัทธา คำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ส่งเสริมพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ มีสติปัญญาแก้ปัญหาตามสภาพการณ์ได้ กระตุ้นให้ผู้ร่วมงานเกิดความตระหนัก คำนึงถึงความสำคัญ และคุณค่าของจุดมุ่งหมาย และวิธีการที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติงาน คิดถึงประโยชน์และอุทิศตนเพื่อส่วนรวมขององค์กร การมีเป้าหมายร่วมกันของผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาในการบรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน โดยใช้แนวความคิดทฤษฎีของ Bass, Avolio & Jung (1999) ซึ่งมี 3 องค์ประกอบด้วยกัน คือ ภาวะผู้นำบารมีในการสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นการใช้ปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ในแต่ละองค์ประกอบมีความหมายดังนี้

6.2.1 ภาวะผู้นำบารมีในการสร้างแรงบันดาลใจ (Charismatic – Inspirational Leadership) หมายถึง การที่หัวหน้าหอผู้ป่วยทำให้พยาบาลประจำการ เจ้าหน้าที่พยาบาล และพนักงานผู้ช่วยปฏิบัติงานเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ ยอมรับนับถือ ศรัทธา และไว้วางใจในฐานะหัวหน้าหอผู้ป่วยว่าสามารถชนะอุปสรรคต่าง ๆ ได้ เป็นสัญลักษณ์แห่งชัยชนะ และความสำเร็จ ให้ความรู้สึกที่ดีและยึดถือเป็นแบบอย่าง สามารถใช้คำพูดให้พยาบาลประจำการเกิดความจงรักภักดีต่อองค์กร เกิดความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานที่รับผิดชอบให้บรรลุเป้าหมาย สามารถทำให้พยาบาลเกิดความชัดเจนในวิสัยทัศน์เพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการมุ่งสู่ความสำเร็จตามวิสัยทัศน์ กล่าวแสดงความคิดเห็น และมีความมั่นใจว่าตนเองจะมีความก้าวหน้าในการทำงาน

6.2.2 การกระตุ้นการใช้ปัญญา (Intellectual Stimulation) หมายถึง การที่หัวหน้าหอผู้ป่วยสามารถกระตุ้นให้พยาบาลประจำการ เจ้าหน้าที่พยาบาล และพนักงานผู้ช่วยปฏิบัติงานตระหนักถึงปัญหาที่กำลังประสบอยู่ มองเห็นปัญหาเป็น โอกาสที่ดีที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาโดยใช้ความคิดและการวินิจฉัยก่อนลงมือปฏิบัติ การให้ข้อมูลข่าวสาร แนวคิด หลักการ และกระบวนการพัฒนางานบริการ พร้อมทั้งชี้แนะทางเลือกในการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย

6.2.3 การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (*Individualized Consideration*)

หมายถึง การที่หัวหน้าหอผู้ป่วยมีความเข้าใจต่อความแตกต่าง และยอมรับความเป็นบุคคลของพยาบาลประจำการ เจ้าหน้าที่พยาบาล และพนักงานผู้ช่วยปฏิบัติงาน และสามารถที่จะดึงศักยภาพของบุคคลมาใช้ในการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ มอบหมายงานที่ตรงตามความสามารถของแต่ละบุคคล โดยให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เน้นความเป็นเอกบุคคล โดยแสดงบทบาทเป็นครูพี่เลี้ยง และเป็นທີ່ปรึกษาให้คำแนะนำ ให้ข้อมูลข่าวสาร ถ่ายทอดความรู้ เป็นต้น

6.3 ความสามารถในการบริหารงานของหัวหน้าหอผู้ป่วย หมายถึง การแสดงออกของหัวหน้าหอผู้ป่วยถึงความชำนาญในการใช้กระบวนการของการบริหาร ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การและบุคลากร การนำงาน การติดตามและประเมินผลงาน ภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ไปสู่ผลลัพธ์ที่วางไว้ โดยใช้แนวความคิดการบริหารงานของ Black and Porter (2000) ซึ่งแบ่งการบริหารงานเป็น 4 ด้าน คือ ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์การและการจัดบุคลากร ด้านการนำงาน และด้านการประเมินผล มีความหมายดังนี้

6.3.1 การวางแผน (*Planning*) หมายถึง ความสามารถของหัวหน้าหอผู้ป่วยในการบริหารงาน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติงาน ขั้นตอน ระยะเวลาการปฏิบัติงาน บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และงบประมาณไว้ล่วงหน้า เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามที่กำหนด และสอดคล้องกับนโยบายองค์กร โดยใช้ความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐศาสตร์ การปกครอง การบริหารจัดการมาประกอบในการวิเคราะห์เพื่อการวางแผนครอบคลุมทั้งการวางแผนในการแก้ไขปัญหา การวางแผนบริหารองค์การ การวางแผนกลยุทธ์ และการวางแผนในภาวะฉุกเฉิน

6.3.2 การจัดองค์การและการจัดบุคลากร (*Organizing and staffing*) หมายถึง ความสามารถของหัวหน้าหอผู้ป่วยในการจัดรูปแบบโครงสร้างของการบริหารงาน การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคลากร การมอบหมายงานทางการพยาบาล การดูแลวัสดุ ครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ และการจัดงบประมาณในหน่วยงาน ตลอดจนการกำหนดลักษณะงานและวิธีการติดต่อประสานงานทั้งภายในและระหว่างองค์กร วิเคราะห์งานเพื่อจัดอัตรากำลังที่เหมาะสมและเพียงพอในการปฏิบัติงาน

6.3.3 การนำงาน (*Leading*) หมายถึง ความสามารถของหัวหน้าหอผู้ป่วยในการใช้ภาวะผู้นำ สนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้ โดยใช้วิธีการจูงใจ การสั่งการ หรือการมอบหมายงาน การเป็นที่ปรึกษา การตัดสินใจ และการวินิจฉัยสั่งการเพื่อแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติงานของบุคลากรทางการพยาบาล การสร้างขวัญและกำลังใจเพื่อให้เกิดแรงจูงใจ การสร้างบรรยากาศที่ดีในหน่วยงาน

6.3.4 การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง ความสามารถของหัวหน้าหอผู้ป่วย ในกระบวนการของการติดตาม การตรวจสอบ การปฏิบัติงานของบุคลากรทางการพยาบาล ให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และรวมทั้งการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรแบบครบวงจร

6.4 หัวหน้าหอผู้ป่วย หมายถึง พยาบาลวิชาชีพที่ดำรงตำแหน่ง หรือรักษาการในตำแหน่งหัวหน้าหอผู้ป่วย ที่ปฏิบัติงานในแผนก/งานต่าง ๆ ได้แก่ แผนกผู้ป่วยนอก งานอุบัติเหตุ และฉุกเฉิน งานห้องคลอด งานห้องผ่าตัด งานผู้ป่วยใน รับผิดชอบงานด้านการบริหาร การบริการพยาบาล และงานวิชาการในระดับหอผู้ป่วย ทำหน้าที่บังคับบัญชาและนิเทศงานแก่บุคลากรทางการพยาบาลทุกระดับ ตลอดจนบุคลากรผู้ช่วยเหลืองานพยาบาลอื่น ๆ เป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานอื่น ตลอดจนประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร ควบคุมดูแลกิจกรรมทั้งปวงในหอผู้ป่วยให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยปฏิบัติงานในตำแหน่งหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลชุมชน เขตภาคใต้ มาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี

6.5 โรงพยาบาลชุมชนภาคใต้ หมายถึง สถานบริการสุขภาพระดับอำเภอ เป็นหน่วยงานรัฐที่มีสายบังคับบัญชาขึ้นตรงต่อสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ทำหน้าที่ให้บริการรักษาในระดับทุติยภูมิ (Secondary Care) ตามระบบบริการสาธารณสุขในประเทศไทย มีเตียงรับผู้ป่วยไว้รักษาภายในตั้งแต่ 10-120 เตียง แต่ไม่เกิน 150 เตียง ประกอบด้วย 14 จังหวัด ได้แก่ ชุมพร สุราษฎร์ธานี ระนอง กระบี่ พังงา ภูเก็ต ตรัง นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา สตูล ปัตตานี ยะลา นราธิวาส มีโรงพยาบาลชุมชนทั้งหมด จำนวน 126 แห่ง

7. ประโยชน์ที่ได้รับ

7.1 ทราบระดับความสามารถในการบริหาร และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ของหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลชุมชนในเขตภาคใต้

7.2 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาความสามารถในการบริหารงาน และยกระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของหัวหน้าหอผู้ป่วย ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาประสิทธิภาพและคุณภาพของโรงพยาบาลชุมชนในเขตภาคใต้ต่อไป

7.3 เป็นข้อมูลพื้นฐานและเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยต่อไปในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของหัวหน้าหอผู้ป่วยในอนาคต